

o dynamice kultury a celého společensko-kulturního dění. Autor tu zmiňuje hlavní aspekty teorie konvergence a difuze, nahlíží na hlavní původce blokování společensko-kulturních změn. Závěrečná, desátá kapitola se zaměřuje na nástin sociologie umění. Umění je nedílnou součástí každé kultury a lepší pochopení jeho funkce, utváření a působení na člověka přináší i hlubší proniknutí do smyslu kultury jako takové.

Současné sociologické výzkumy kultury jsou poměrně populární nejen v USA či v Německu. Různé kulturní aspekty jsou dlouhodobě zkoumány i v České republice. Syntetická práce Mariana Golky představuje opravdu dobrý základ pro nováčka v oblasti, určitě však může plnit i funkci jistého korektivu některých ne zcela podložených teorií a úvah, jimž je současný poučený čtenář v této oblasti někdy vystaven. Stálo by za úvahu vydat tuto knihu i v českém překladu.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i)

Markéta Křížová, OTROCTVÍ V NOVÉM SVĚTĚ. *Lidové noviny, Praha 2013, 348 s.*—

Antropoložka a historička Markéta Křížová se dlouhodobě zabývá tématy spojenými s kolonizací amerického kontinentu. Její poslední kniha, *Otroctví v Novém světě*, staví na autorčiných hlubokých znalostech historických a geografických podmínek této oblasti. Zachycuje historii a důsledky moderního otroctví i s jeho kořeny v antickém Řecku a Římě, zároveň zmiňuje také středověk jako spojnicí mezi otroctvím starověkým a novověkým.

Publikace je však zaměřena především na autorčinu dominantu, tedy kolonizaci Amerik a s ní spojené obnovení obchodu s otroky v novém, dříve nevídaném měřítku. Ve vyčerpávající kapitole *Oživení otroctví na prahu nové doby* jsou popsány různé přístupy k otroctví v jednotlivých koloniích s ohledem na morální, ekonomické a politické podmínky, které převládaly v jejich „mateřských“ zemích. Autorka rozlišuje mezi dvěma typy společností, pro které zavádí termíny „společnosti s otroky“ (zejména pevninské kolonie) a „otrokářské společnosti“ (Karibik, kolonie, jejichž bohatství pramenilo především z plantáží a vývozu bavlny), kde byly praktikovány různé formy otrokářství a podmínky otroků se často významně lišily. Dále se pokouší vysvětlit, proč se měnily názory na zotročování domorodých obyvatel Ameriky a jak se postupně vyvíjel obchod s Afrikou. Důraz je kladen na dopady otroctví na jednotlivé kolonie i na jednotlivé kolonizující evropské země.

Celá kapitola je věnována popisu života otroků v různých amerických koloniích, jejich každodenní realitě, postavení žen a strategiím, které otroci používali ve snaze rozšířit svůj manévrovací prostor. Životní podmínky otroků se v různých časech v důsledku politického, kulturního a demografického rozvoje oblasti měnily. Co však zůstalo pro otroctví klíčovým, bylo postupné zotročování jednotlivců, které stavělo na systematickém ponižování a konečné ztrátě jejich vlastního já. Přestože se vyskytovaly různé názory na mentální schopnosti černých Afričanů, křesťanští misionáři se často domnívali, že tito lidé jsou schopni vykoupení a jsou tedy vhodnými adepty pro konverzi (což jim ovšem obvykle nebránilo v tom, aby obhajovali otroctví jako

instituci). Ve velice zajímavé části této kapitoly se autorka věnuje popisu specifik duchovního života otroků a neopomíjí zmínit ani synkretické formy náboženství (např. známé *voodoo*), které se vyvinuly z míšení tradičních afrických kultů a křesťanství.

Následující kapitoly, věnující se odkazu otroctví a abolicionistickým hnutím, představují zřejmě nejpřínosnější část knihy. Autorka se snaží odhadnout výhody i ztráty, které přineslo obnovení otroctví jak pro Evropu, tak pro Afriku, a zároveň shrnuje některé z převládajících názorů na toto téma. Podle některých historiků (například podle známé teze Erica Williamse o významu otroctví pro britskou průmyslovou revoluci) přinesla produkce bavlny, která vzkvétala díky plantážím s otroky, inovace v textilním průmyslu, což rovněž posílilo těžbu uhlí, nezbytného pro provoz továren. Příliv dělníků do měst zase přinesl kapitál do venkovských oblastí, kam mnoho z nich posílalo své výdělky. Přesto však někteří autoři důležitost otroctví pro ekonomický rozvoj Evropy zpochybňují a tvrdí, že ke změnám v evropském hospodářství by došlo nevyhnutelně i bez existence této instituce. V závěru je rovněž diskutován dopad otroctví na Afriku, vedoucí zejména k rozsáhlým demografickým změnám v podobě přemístění obrovského množství obyvatel a vysídlení celých oblastí.

Otroctví však nebylo zdaleka jen hospodářskou institucí a za přinejmenším stejně důležitý může být považován jeho vliv na evropské myšlení. Autorka zdůrazňuje důležitost dehumanizace otroků pro sebeuvědomění Evropanů a zmiňuje rovněž zrod vědeckého rasismu v 18. století – jako jednoho „z nejtvrvalejších dědictví kolonialismu“ (s. 173). Pokouší se také vysvětlit náhlou změnu postoje Evropanů k otroctví,

ke které došlo v polovině 19. století a která vedla k ustanovení mnoha abolicionistických hnutí na Starém i Novém kontinentě.

Knihy je cenným příspěvkem k debatě o této nejzazší formě vykořisťování, odlidštění a zkázy, jejíž odkaz je stále bolestně živý v americké, evropské, ale především africké společnosti. Přestože v rámci jedné publikace nelze podrobně analyzovat všechna témata související s otroctvím, autorce se podařilo napsat poutavou knihu, která nastiňuje klíčové body této problematiky a poukazuje na některé zajímavé souvislosti mezi tímto fenoménem a jinými otázkami novodobé historie. Text je doplněn o úryvky ze soudobých literárních děl a relevantních dokumentů, které vhodně ilustrují dané téma.

Eva Tenzin (PřF OSU)

Jaroslav Otčenášek – Vichra Baeva a kol., SLOVNÍK TERMÍNŮ SLOVESNÉHO FOLKLORU. BULHARSKO. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Institut za etnologija i folkloristika s Etnografski muzej BAN, Praha – Sofija 2013, 364 s. + 20 s. barevných obrazových příloh.–

Dvojjazyčná, česko-bulharská publikace je výsledkem slibně se rozvíjející mezinárodní spolupráce vědeckých institucí. Jedná se o specializovaný slovník termínů slovesného folkloru, první ze svazků chystané řady, který je v tomto případě zaměřen na Bulharsko. Jaroslav Otčenášek z pražského pracoviště Etnologického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., iniciátor projektu, a Vichra Baeva, zastupující Ústav pro etnologii a folkloristiku při Etnografickém muzeu Bulharské